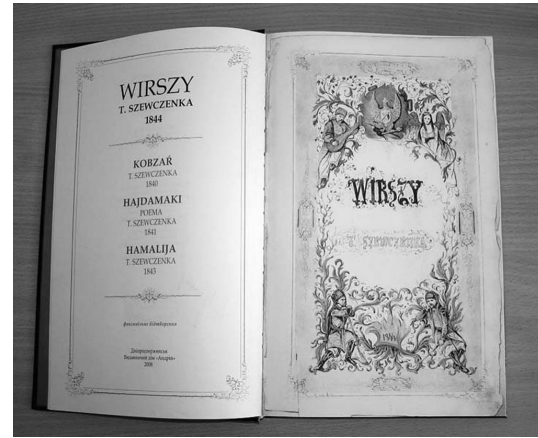

До 200-річчя Тараса Шевченка

Микола СЛАВИНСЬКИЙ,
лауреат Міжнародної премії
імені Володимира Винниченка

Шедеври мовами світу

Уперше крило світової слави могло торкнутися ще молодого Тараса Шевченка: 1844 року художники Михайло Башилов і Яків де Бальмен переписали латиницею й проілюстрували збірку його творів, до якої ввійшли «Кобзар» (1840), а також поеми «Гайдамаки» й «Гамалія». Поет уважно вичитав тексти, відтворени хоч і знаними, але чужими літерами, й виправив деякі описки. Як художник не раз повертався до ілюстрацій: і милувався заставками, і розмірковував про те, чи не забагато їх. Справді, друзі розщедрилися: кожен виконав по 39 художніх мініатюр. До всього цього розмаю Михайло Башилов додав ще й портрет тридцятилітнього автора. Тарас Шевченко благословив рукопис для видання, та збірка, на жаль, друком не з'явилася: 5 квітня 1847 року поета було заарештовано. Презентація першого повного факсимільного відтворення рукописної книжки «*Wirszy T. Szewchenka. 1844*» відбулася лише 29 травня 2009 року.

Став символом України

Європа спершу довідалася про Тараса Шевченка як про художника. Його картини цінували в Польщі й Німеччині. Уже 1845 року ім'я талановитого українця шанобливо згадували в Парижі, куди емігрували варшавські вільнодумці, зокрема й Адам Міцкевич. Набагато довше й важче додало кордони поетичне слово Кобзаря. На схилі життя, під час повернення з далекого заслання, він писав у холодному Нижньому Новгороді про те, що слава «забарилась», і просив «пречисту, святую» музу бодай після його, поетового, прощання зі світом явити «хоть єдиную сльозину// В очах безсмертних»... І вічність почула це звертання.

Саме Тарас Шевченко став символом України у великому англomовному світі: майже одночасно твори поета почали перекладати фахівці Великої Британії, Канади та США. Перша англomовна інтерпретація віршів Кобзаря з'явилася друком 1 березня 1868 року. Саме тоді Агапій Гончаренко (псевдонім відомого священика з Київщини Андрія Гумницького) опублікував у двотижневнику «Вісник Аляски» прозовий виклад уривків із поеми «Кавказ». Український політичний емігрант вибрав із твору вбивчі рядки про російський царизм і назвав публікацію по-американськи просто й діловито: «Цікаві думки поета Тараса Шевчен-

ка». То справді були окремі пристрасні думки, які не мали нічого спільного з віршованою структурою авторського тексту.

Відтоді й фактично до сьогодні ще нікому не вдалося цілком і остаточно розв'язати проблему адекватного відтворення англійською (та й іншими мовами) багатьох і багатьох геніальних Шевченкових рядків. Те, що для українців сприймається як рідне, мовби само собою зрозуміле, для закордонних читачів нерідко віділюється порожнечою змістовності, потребує додаткових (позапоетичних) пояснень, уточнень, ба навіть багаторівневих розшифрувань. Наприклад, генетично рідні, звичні для нас символи «тополя» чи «калина» в Нью-Йорку або Лондоні сприймаються лише як назви дерева чи куща, а такі болючі поняття, як «покрита» чи «москаль», просто-таки не мають точних, вичерпних відповідників. Отож уже Агапій Гончаренко (Андрій Гумницький), у душі якого ще рідно, незабутньо бриніли народні пісні й вірування, змушений був удаватися до розлогих описів і тлумачень. На жаль, така традиція усталася на довгі роки.

Зрештою, це не виняток. Відомо, що на Заході й досі немає конгеніальних перекладів лірики Пушкіна, Лермонтова, Тютчева, Блока... Ще складнішими для інтерпретаторів були й

залишаються глибина народність і дивовижна образна метафізика поезії Тараса Шевченка. Отож цілком закономірно, що до його творчості знову й знову звертаються не десятки, а сотні перекладачів світу (лише англomовних – понад вісімдесят). Залюблених у поета, здібних, талановитих і дуже талановитих, але... Але не геніальних.

Навіть знаменита Етель-Ліліан Войнич, яка двадцять років творчого життя присвятила вивченню спадщини нашого Кобзаря, не в усіх перекладах сягнула висот його поетичних злетів. Довго, воістину ненастанно авторка роману «Гедзь» шліфувала відповідники ліричних шедеврів «Зоре моя вечірняя...», «Мені однаково, чи буду...», а також – і це знаменно – «Заповіт». Нині ця перлина має найбільше (24) англomовних варіантів. До вірша «Садок вишневий коло хати» зверталися одинадцять перекладачів, «І небо невмите, і заспані хвилі...» – дев'ять, «Минають дні, минають ночі...» – вісім... Так чи так, а на сьогодні всі Шевченкові віршовані тексти відтворено англійською мовою. Особливо великий внесок у цю воістину планетарну духовну справу зробила британська поетеса Віра Річ, яка і народилася, і померла в Лондоні, а похована, за прижиттєвим заповітом, у Каневі, біля могили українського генія.

Коли зустрічаються два генії...

У різних куточках світу поезію Тараса Шевченка перекладали, шанували, часто-густо інтуїтивно возвеличували, хоч далеко не завжди іншомовні перевтілення шедеврів ставали повноправними «двійниками» оригіналів. Уперше це сталося

тоді, коли до текстів генія звернувся ще один геній – Іван Франко. Він не лише наголосив, що для перекладів творів Кобзаря іншими мовами потрібні «золотарі з дуже делікатним струменем і дуже ніжною рукою», а й сам узявся інтерпретувати німецькою

мовою вірші великого попередника. Над першими перекладами став працювати в січні 1882 року. За все життя відтворив німецькою 22 Шевченкові шедеври. Деякі рядки трансформували так, щоб вони лягали на душу західному читачеві, деякі наповнювали

новим, мовби додатковим, змістом, та зберіг найголовніше – те, що називав «вогнем в одежі слова». Опублікував лише дві інтерпретації – «Заповіт» та «І небо невміє, і заспані хвили...». Через довгі роки, вже перед завершенням життєвого шляху, умудрений Каменярь ще раз переглянув власні переклади і підготував до друку. На жаль, не судилося: на перешкоді стали і хвороба, і невимовна нужденність, і, зрештою, Перша світова війна. Поховали генія в позиченій білій сорочці в чужому склепі серед п'яти невідомих домовин. І лише згодом возвістили посмертну славу та зібрали розпорошені архіви, де й сьогодні зберігаються Франкові німецькомовні інтерпретації шедеврів Кобзаря, спадщину якого любив і популяризував усе життя.

Коли на початку нинішнього століття формувалася широкомасштабний проект «Шевченка – мовами світу», присвячений двохсотріччю від дня народження поета, діяльну участь у ньому взяв Надзвичайний і Повноважний Посол ФРН в Україні Дітмар Штюдemanн. Він, без пере-

більшення, закоханий у поезію нашого Кобзаря, допоміг вибрати її найкращі переклади німецькою мовою (зокрема й Івана Франка) та написав передмову до видання, яке прикрашають шістдесят кольорових ілюстрацій. У ній, зокрема, є й нині актуальні судження: «За кордоном і досі мало хто усвідомив надзвичайну довершеність ліричної творчості Шевченка, де висвітлено теми, що стосуються не лише його батьківщини, а й усієї тодішньої епохи... Потрібно заново відкрити визначного письменника, який усупереч несприятливим життєвим обставинам – кріпацтво, можливість проявити повною мірою своє обдаровання лише після викупу з неволі, рання старість, зумовлена довгими роками ув'язнення та заслання, – зберіг невтомну жагу до знань і духовну спорідненість із такими великими особистостями у світовій літературі, як Шіллер, Гете, Гейне, Байрон, Руссо, Гюго, Шекспір і Данте. Те, що Шевченко невідомий у нас, різко контрастує з тією майже легендарною славою, якою оповита постать цієї людини на його батьківщині – в Україні».

Тернисті шляхи слави

На тернистих шляхах поезії українського велета до європейських народів багато доброго зробили його паризькі шанувальники. Тарас Шевченко вивчав французьку мову, любив культуру, надто ж поезію й живопис країни Вольтера, Мольєра та Беранже, пісні котрого часто цитував в останні роки життя. Вперше ім'я Кобзаря на берегах Сени було згадано 1847 року в журналі «Незалежний огляд», який видавали авторка багатьох відомих романів Жорж Санд та філософ П'єр Леру. Значну роль у популяризації творчості нашого поета відіграла ґрунтовна стаття з промовистою назвою «Національний поет Малоросії Шевченко». Її автор літературознавець Еміль-Александр Дюран, зацікавившись Кобзарем під впливом Івана Тургенєва, заходився студіювати українську мову, відтак переклав французькою вірші «Думка» («Нащо мені чорні брови...»), «Садок вишневий коло хати...» та уривки з поем «Гамалія», «Катерина» й «Мар'яна-черниця».

Одна з найяскравіших несподіванок французької шевченкіани – вихід на початку шістдесяти років двадцятого століття перекладів творів Кобза-

ря у серії... «Поети сучасності». Збірка з 34 віршів та поем завдяки самобутній інтерпретації видатного лірика Ежена Гільвіка набула неабиякого розголосу. Справді, голос українського генія пролунав (і нині лунає) не з глибин далекого минулого, а мовби з нашого сьогодення, адже в шедеврах Кобзаря – вічні теми, загальнолюдські мотиви.

Саме цим його твори привабили перших іспаномовних перекладачів. Ще 1877 року журнал «Іспано-американське просвітительство» подав статтю «Тарас Шевченко – великий поет України», а згодом побачили світ і численні переклади віршів мовою Сервантеса.

У другій половині XIX століття поезії Тараса Шевченка з'явилися друком грецькою, грузинською, італійською, польською, естонською, російською, румунською, словацькою... Трохи пізніше твори Кобзаря почали читати рідною мовою в Монголії, Швеції, Угорщині... 2009 року побачили світ турецькою мовою «Кобзар», а японською – поема «Марія». Нинішній «Кобзар» китайською мовою містить понад 80 шедеврів... Загалом же твори Шевченка перекладено майже всіма мовами світу.

«Як Дніпро несе свої хвили...»

В'єтнамський поет Ву Куан Фуонг наголосив: «Шевченко – вершина родового українського дерева. Будучи письменником народним, національним, Шевченко водночас – поет інтернаціональний. Як Дніпро несе свої хвили в один всесвітній океан, так і Шевченкова творчість вливається в океан людського духу». По-своєму образно, але так само точно сказав засновник

узбецької поезії Гафур Гулям: «Вірний і геніальний син українського народу – безсмертний, він належить усім народам, незалежно від того, якою мовою вони говорять і в якій частині земної кулі вони живуть, бо він оспівував і боровся за такі високі, благородні, справді людські ідеали, які безсмертні і які виражають найкращі думи, мрії та прагнення всіх народів».

Засновник –
Верховна Рада України

Головний редактор
Світлана ПИСАРЕНКО

Редакційна колегія:
Олександр МАЛІЄНКО, Лариса СЕВЕРЕНЧУК, Юлія ЦИРФА, Олександр БАНДУРКА, Василь БОРДЕНЮК, Володимир ГОРБАТЕНКО, Ігор ГРИЦЯК, Олена КІНДРАТЕЦЬ, Олександр КОПИЛЕНКО, Віктор КОТИГОРЕНКО, Василь КУЙБІДА, Анатолій МАТВІЄНКО, Анатолій МАЦЮК, Микола МЕЛЬНИК, Дмитро НЕЛПА, Борис ОЛІЙНИК, Оксана ПАРХОМЕНКО-КУЦЕВІЛ, Петро ПЕТРОВСЬКИЙ, Сергій ПРАВДЕНКО, Микола ПРИМУШ, Володимир САЛАМАТОВ, Анатолій СЕЛІВАНОВ, Валентин ЯКУШИК, Валентин БАЛЮК (Республіка Польща), Лариса ЛЕЩЕНКО (Республіка Польща), Огнян МІНЧЕВ (Республіка Болгарія), Томас ЯНЕЛЮНАС (Литовська Республіка)

Головний редактор
Світлана ПИСАРЕНКО – 235-81-55

Приймальня:
Любов САЛЮК – 235-79-58
Заступник головного редактора –
завідувач відділу соціально-економічної
політики та правового забезпечення

Олександр МАЛІЄНКО – 272-46-30
Відповідальний секретар

Лариса СЕВЕРЕНЧУК – 235-79-53
Головний бухгалтер Ірина КИСІЛЬ,
Жанна СИМОНЕНКО – 235-79-58

Відділ з висвітлення питань
парламентської діяльності:
Завідувач Юлія ЦИРФА – 234-67-78,
Олексій СИЩУК – 235-79-52,

Микола БІЛОКОПИТОВ – 234-67-78
Тарас РОМАНЮК – 234-67-78

Відділ гуманітарної політики:
Завідувач Ольга КЛЕЙМЕНОВА – 235-79-52,
Лариса МАРЧУК, Віталій СКОБЕЛЬСЬКИЙ,
Микола СЛАВИНСЬКИЙ, Євген ТИЩУК

Літературні редактори:
Олена ЧОПОВСЬКА – 235-79-60,
Лілія СОВЕР – 235-79-53,
Анастасія БОЖКО – 235-79-60

Реклама та передплата:
Віра ПРАВНА – 272-46-23
Сергій ДУБРОВІН – 234-68-30

Дизайн – Марина АРЕСТОВА – 235-81-56
Верстка – Сергій ЛОСЕНКО – 235-81-56,
Сергій УСЕНКО, Наталя КУТНЯК – 235-79-60

Підтримка сайту –
Євген СИНЕЛЬНИКОВ – 235-81-56
04053, Київ-53,
пров. Несторівський, 4

E-mail: mail@viche.info
E-mail: viche@rada.gov.ua
www.viche.info

Підготовку та випуск у світ журналу «Віче»
за дорученням засновника здійснює редакція.
© Віче, 2014.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації КВ № 570 від 05.04.1994.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.
І залишає за собою право на редагування,
опублікування наданих авторами творів та сплату
авторського гонорару. Рукописи не рецензуються
і не повертаються.

При передруку посилання на «Віче» обов'язкове.
Відповідальність за зміст і достовірність
рекламних оголошень несуть рекламодавці.
«R» – матеріали, які друкуються на правах реклами

Підписано до друку 03.12.2014.
Формат 64x90/8.

Папір кредитований. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 9,3. Зам. № 39059.

Тираж 2500 прим. Ціна договірна.
Набрано і зверстано на комп'ютерному
комплексі редакції журналу «Віче».

Надруковано з готового оригінал-макета
у ТОВ «МЕГА-Поліграф».

04073, м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.
Реєстраційний № Витягу з ЄДРПОУ
ГУРС_2361 від 27.12.2013 р.

Журнал «Віче» читають у Верховній Раді та її
комітетах, адміністрації Президента України,
Кабінеті Міністрів України, Держтелерадіо. Він
також надходить до бібліотек Конгресу США та
Ради Європи, до Книжкової палати України,
Національної бібліотеки України імені В. Вер-
надського, Національної парламентської,
Державної науково-технічної, Державної бібліотеки
для юнацтва, Державної науково-педагогічної,
Центральної імені М. Островського.

Підписано до друку 03.12.2014.
Формат 64x90/8.

Папір кредитований. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 9,3. Зам. № 39059.

Тираж 2500 прим. Ціна договірна.
Набрано і зверстано на комп'ютерному
комплексі редакції журналу «Віче».

Надруковано з готового оригінал-макета
у ТОВ «МЕГА-Поліграф».

04073, м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.
Реєстраційний № Витягу з ЄДРПОУ
ГУРС_2361 від 27.12.2013 р.

Журнал «Віче» читають у Верховній Раді та її
комітетах, адміністрації Президента України,
Кабінеті Міністрів України, Держтелерадіо. Він
також надходить до бібліотек Конгресу США та
Ради Європи, до Книжкової палати України,
Національної бібліотеки України імені В. Вер-
надського, Національної парламентської,
Державної науково-технічної, Державної бібліотеки
для юнацтва, Державної науково-педагогічної,
Центральної імені М. Островського.

Передплатний індекс – 74254.